

Steeds op zoek naar nieuwe technieken

Guy Staepels

De laatste tien jaar is er binnen het beroepsonderwijs heel wat veranderd - en ten goede dacht ik zo - maar de vernieuwing is er vooral gekomen door mensen die met hun twee voeten in het vak staan en er ook na hun uren hard aan werken om er iets goeds van te maken. Wel werd door de overheid een aantal maatregelen genomen om coördinatie en doorstroming naar de verschillende scholen mogelijk te maken. Ik denk hierbij dan aan de aanstelling van de Interne Pedagogische Begeleiders die de vernieuwingen binnen de eigen school coördineren en de Externe Pedagogische Begeleiders die die taak vervullen over de verschillende scholen heen.

Ik ben geen professor die door jarenlang onderzoek pasklare antwoorden heeft op de problemen die zich voordoen tijdens het lesgeven in het BSO. Zulke profs bestaan er trouwens naar mijn weten helemaal niet.

Ik ben wel een man van 40 jaar die 17 jaar onderwijservaring heeft opgedaan in het technisch en het beroepsonderwijs. Ik geef nu toch al weer een aantal jaren Nederlands en Maatschappelijke Vorming in het 5de en het 6de jaar van het HSBO en Project Algemene Vakken in het 7de specialisatiejaar HSBO. Concreet betekent dat 2 x 2 uur in het 5de en het 6de jaar en 6 uur in het 7de jaar.

Ik vind het niet minderwaardig om in het beroepsonderwijs te moeten lesgeven. Wel ga ik geregeld zwaar gefrusteerd naar huis maar tot nu toe stimuleerde me dat om op zoek te gaan naar nieuwe technieken om de leerlingen toch voor mijn vakken te winnen.

Ideologische bedenkingen bij ons beroep

Als leraar Algemene Vakken hebben we het vaak erg moeilijk binnen het technisch en het beroepsonderwijs. In de eerste plaats moeten we permanent opboksen tegen de ongemotiveerdheid en zelfs de onwil van onze leerlingen, die vaak helemaal niet inzien waarom zij tijd moeten verspelen met het volgen van onze vakken.

In de tweede plaats hebben we ook regelmatig af te rekenen met collega's technische vakken en beroepspraktijk die onze vakken als tweederangs beschouwen en het als dusdanig ook aan de leerlingen verkopen. Gelukkig zijn ze niet allemaal zo, maar een aantal collega's is van mening dat de vakken algemene vorming uitsluitend ten dienste moeten staan van de beroepsopleiding van de leerling. Ik ga daar niet mee akkoord. Ik vind dat wij vooral binnen het technisch en het beroepsonderwijs een zeer belangrijke opdracht hebben.

Wij moeten ervoor zorgen dat onze leerlingen zich later weerbaar kunnen opstellen binnen een maatschappij die steeds moeilijker en ondoorzichtbaarder overkomt. We moeten er ook voor zorgen dat ze zich niet gaan afwenden van die maatschappij en zich opsluiten in een eigen wereldje waar alleen maar plaats is voor individualisme en materialisme. Het lijkt me dan ook ontzettend belangrijk dat wij hen terug doen geloven in onze democratie en in onze instellingen. Vooral de groep leerlingen waarmee wij moeten werken, heeft weinig andere bronnen die hen onbevooroordeeld informeren. Ze lezen immers geen of bijna geen kranten en niet-sensatiegerichte tijdschriften, ze kijken zeer zelden naar het nieuws en nog minder vaak naar duidingsprogramma's. De informatie die ze opdoen, hebben ze van hun vrienden in de kroeg of van hun werkmakkers en die is vaak van zeer bedenkelijk allooi.

In de context van wat ik hierboven vermeldde, is het naar mijn gevoel dan ook van essentieel belang dat we onze leerlingen een aantal zaken leren doorzien, een aantal ballonnen leren doorprikken. Ik denk dan b.v. aan het leren interpreteren van reclameboodschappen, aan het leren relativeren van slogans en het leren verder zien dan vooroordelen. Dat is moeilijk en het lukt zeker niet bij alle leerlingen. Maar diegenen die we op die manier kunnen vormen, zullen later als volwaardiger mensen door het leven gaan.

Manieren waarop ik probeer succes te boeken

Een andere bedenking die ik me de laatste jaren maak, is dat wij ons meer moeten gaan opstellen als verkopers van een bepaalde leerstof. Uiteraard heb ik het dan niet over leurdere die deur aan deur een encyclopedie komen verkopen, maar wel over die mensen die aangetrokken worden

om een volkomen nieuw produkt op de markt te brengen. Marketingmensen, als u dat liever hoort. Ik denk dat we heel wat kunnen opsteken van de methodes en de energie die door hen worden aangewend om mensen dingen te doen kopen die ze op de keper beschouwd, niet nodig hebben. Een paar voorbeelden maken misschien veel duidelijk.

AANDACHT VOOR UITERLIJKHEDEN

Beroepsleerlingen zijn heel gevoelig voor uiterlijkheden. De moderne mens tuit court misschien wel. Wanneer ik in het verleden een tekst als illustratie gebruikte bij een bepaald onderwerp dan maakte ik gewoon een fotocopy van die tekst en deelde die rond. Vaak waren die teksten echter niet echt gemaakt voor de doelgroep. Niet alleen de inhoud was dan te moeilijk, maar ook de letterzetting, de lay out, de illustraties spraken mijn leerlingen niet aan. Leerlingen zijn eraan gewend dat uitgaven (b.v. publiciteit) ontzettend goed verzorgd worden. De school mag op dat vlak zeker geen breuk veroorzaken.

Momenteel besteed ik steeds ontzettend veel energie en tijd aan de uitwerking van mijn bundels. Teksten worden overgetikt, illustraties op het niveau van de leerlingen worden erbij gekleefd (liefst humoristische), het titelblad wordt verzorgd, enz. Met kopieermachines kan je vergroten en verkleinen dat het een lieve lust is, en met een scanner kan je beeldmateriaal in de computer inlezen en daar dan ongelooflijk mee spelen. Ter illustratie heb ik in bijlage een voorbeeld uit de lessenreeks *De auto: een droom of een nachtmerrie?* toegevoegd. Het valt de leerlingen echt op dat eraan gewerkt is en dat ik dat speciaal voor hen heb gedaan. En het is mijn ervaring dat dat ook wordt gerespecteerd. Dat is dan tenminste één voldoening die je hebt.

Het is daarom ook dat ik weiger met een schoolboek te werken. Hoe kan iemand anders iets maken voor jouw leerlingen?

Wel bekijk ik regelmatig schoolboeken om te zien welke technieken erin worden toegepast. Wanneer een bepaalde techniek me iets zegt, zal ik hem ook overnemen en vertalen naar mijn eigen leerlingen toe. Een bijkomend voordeel van een bundel losse bladen ten opzichte van een schoolboek is dat je de bladen kan uitdelen wanneer dat het best uitkomt.

VARIATIE

Herhaling is ook iets dat door marketingmensen altijd wordt toegepast. Een reclameboodschap wordt vaak verschillende keren per dag uitgezonden. Toch zorgen zij ervoor dat de boodschap niet afgezaagd geraakt en de mensen begint te vervelen. Dat bereiken ze door dezelfde boodschap onder steeds verschillende vormen te brengen. Ik denk dan concreet b.v. aan de radioreclame van *Humo*, de affiche van *Benetton*, enz.

Ook in het onderwijs zijn wij aangewezen op herhaling. Leren schrijven is tenslotte altijd proberen te komen tot goede zinnen. Willen we onze leerlingen goed leren schrijven, dan moeten we ze vaak laten schrijven. Het probleem is echter dat ze dat vrij snel beu worden. En dan haken ze natuurlijk af, en leren ze niets meer bij. Daarom komt het erop aan geregeld variaties te vinden voor onze schrijfoopdrachten. Een paar voorbeelden om leerlingen met elkaar te laten communiceren via kleine papiertjes omdat het zagezegd mondeling niet kan:

- twee astronauten die op de maan tot beslissingen moeten komen maar niet met elkaar kunnen praten omdat hun radio het niet meer doet;
- een dringend feit melden aan een collega die je komt aflossen maar die je niet meer te zien krijgt omdat je iets vroeger vertrekt;
- gelukwensen schrijven aan je lief via de fax (je bent haar verjaardag vergeten en je durft niet te bellen want je baas kan je

horen);

- een klein briefje dat je fotocopieert om je bureaus te verwittigen van het feit dat er een barbecue met fuif zal doorgaan in je tuin, wat wel wat geluidsoverlast kan veroorzaken, enz.

BEELDCULTUUR

Steeds vaker worden woorden en zinnen vervangen door beelden. Denken we maar aan de pictogrammen in gebouwen en op de openbare weg, aan het steeds groter wordend aantal computerprogramma's die muisgestuurd worden en intensief van pictogrammen gebruik maken om programma-onderdelen te benoemen, enz. Als leraar Nederlands hebben we de neiging om ons daartegen af te zetten. Maar natuurlijk heeft dat geen zin. Daarom denk ik dat we onze leerlingen vertrouwd moeten maken met die beelden die vaker voorkomen en dat we dat beeldmateriaal ook kunnen gebruiken om leerlingen aan het schrijven te krijgen. Een paar voorbeelden:

- het 'vertalen' van pictogrammen;
- cartoons omzetten in gewoon Nederlands;
- stripverhalen uitschrijven.

Een goede inspiratiebron voor nieuwe methodes is dan ook de televisie, de mandataris bij uitstek van die beeldcultuur. Beroepsleerlingen, zeker in de lagere jaren, besteden nogal wat tijd voor het scherm. Wanneer we dus gaan werken zoals op televisie, moeten we hen toch kunnen aanspreken, dunkt me.

Een eerste belangrijk punt dat ik leerde van de televisie, is om zo flitsend mogelijk te werken. Ik probeer de verschillende items steeds zo kort mogelijk te maken. Ik probeer ervoor te zorgen dat de leerlingen regelmatig een andere werkvorm voorgeschoteld krijgen. Voorbeeld: een eerste oefening wordt individueel gemaakt, die

wordt dan klassikaal verbeterd. Een tweede wordt in groep gemaakt. We verbeteren die niet onmiddellijk maar gaan over naar een derde oefening die we dan klassikaal maken. De verbetering van de tweede oefening houden we bijvoorbeeld voor de volgende les.

Optimaal is het wanneer we in onze lokalen ook over voldoende didactische hulpmiddelen beschikken omdat we dan nog meer afwisseling kunnen inbouwen. Bij ons op school hebben we een video en een televisietoestel. Werken daarmee slaat nog altijd in. Het wordt echter pas leuk wanneer we die video gedurende een vijftal minuten gebruiken, om dan over te gaan naar de bespreking van wat we zagen of naar een andere oefening die daarop aansluit. In het 7de jaar heb ik een lessenreeks over bouwen, kopen, huren. Daarvoor gebruik ik de video *Bouwwijzer* van o.a. BAC en DVV. Die laat ik eerst in zijn totaliteit zien, maar nadien gaan we die stukje bij beetje ontleden door er steeds even terug naar te gaan kijken en dan wat we zagen op één of andere manier te verwerken.

Dat kan natuurlijk op dezelfde manier gebeuren met andere didactische hulpmiddelen. Ik heb b.v. ook een diamontage met klankband van het KVLV over milieu. Weer laat ik eerst de volledige diamontage zien, maar daarna gaan we weer even kijken, dan een aantal oefeningen maken, weer kijken (dat is dan uiteraard tijdens een andere les), enz.

Wat ik ook wel probeer over te nemen van de televisie, is het spelelement. Ik haat spelletjes op televisie, maar ze zijn duidelijk populair bij de mensen. Daarom moeten we ook regelmatig leerspelletjes gebruiken in onze lessen. Een voorbeeldje hiervan dat ik leerde van een VON-collega, is een woordenschatoefening onder de vorm van een bingospel. Het vraagt wat voorbereiding voor de leraar maar er moet door de leerlingen weer heel wat worden gelezen en dat is toch onze bedoeling, nietwaar? We maken een aantal grotere kaarten waarop we bij-

voorbeeld de verklaring van verschillende woorden afdrukken. Alle leerlingen krijgen uiteraard verschillende kaarten. De leraar heeft kleine kaartjes met de woorden die aan de verklaringen beantwoorden. Hij leest die voor. En voor de rest gaat het spel gewoon als elk ander bingospel.

Wat we nog van de televisie kunnen leren, is het schijnbaar moeiteloos professionalisme waarmee alles gebeurt. Alles schijnt tot in de puntjes verzorgd, alles verloopt schijnbaar perfect, enz. Als leraars weten wij natuurlijk dat schijn bedriegt. We kunnen onze leerlingen daar ook op wijzen maar in onze lessen moeten we toch proberen die perfectie na te streven. Ik probeer in de mate van het mogelijke er dan ook altijd voor te zorgen dat alles klaar staat voor ik met de les begin. De kans dat de leerlingen kattenkwaad uithalen is veel groter wanneer je druk bezig bent met het terugspoelen van een video, het klaarzetten van een dia-projector, enz.

Wat we niet moeten overnemen van de televisie, is de oppervlakkigheid. Ik ben meestal verschillende weken bezig rond eenzelfde onderwerp. Om de leerlingen toch de indruk te geven dat ze telkens met iets nieuws bezig zijn, moet ik dan ook mijn methodes aanpassen.

FUNCTIONELE OPDRACHTEN

In de brochure **Lezen en Schrijven... Zo moeilijk als je denkt?** (Internationaal Jaar van de Alfabetisering 1990) komt ergens de volgende tekst voor: "Een belangrijk element in het lees- en schrijfproces is dat de inhoud voorop moet staan, en dit tijdens elk deelleerproces." Dus zelfs tijdens het leren lezen en schrijven moet de inhoud van wat gelezen en geschreven wordt de jongeren nieuwsgierig maken. Een paar voorbeelden:

- Ik laat vaak schrijven om te schrijven, om hen te doen oefenen. Toch hebben de leer-

lingen nooit die indruk. Steeds hebben ze het gevoel dat ze schrijven in functie van... Brieven die worden geschreven, worden dan ook nogal eens echt verstuurd.

- In het begin van het artikel heb ik al gezegd dat ik het belangrijk vind dat mijn leerlingen weerbaar worden. Dat impliceert ook dat zij brieven kunnen schrijven aan bepaalde instanties of bedrijven. Het komt er dan op aan om de juiste verhalen te verzinnen. Voorbeeld: we schrijven een brief aan *Lecturama* om een boekenreeks over honderassen op te zeggen, aan de telefooncompagnie om uitstel van betaling te vragen omdat we even krap zitten (in de lessenreeks aangaande budgetteren), aan *Raar maar Waar* om iets gekks te vertellen dat we hebben meegemaakt, enz.

- We moeten onze leerlingen leren een aantal documenten in te vullen. Ik denk aan een belastingbrief, een ongevalformulier, een bestelbon, een formuliertje om verplaatsingskosten terug te kunnen vorderen, enz.

- We kunnen onze leerlingen leren een uitnodiging te schrijven. Wanneer we over computers beschikken, kunnen we dat doen op een speelse manier via programma's als *Newsprint* e.d. Het schrijven lijkt dan bijkomstig te worden, omdat ze er een tekening bij kunnen zetten en de uitnodiging kunnen versieren.

- We moeten onze leerlingen bijsluiters en teksten op verpakkingen leren lezen.

Al deze dingen zijn zinvol en belangrijk. Toch denk ik dat we vooral moeten zorgen dat al deze leermomenten verpakt worden in een inhoud die de leerlingen kan aanspreken.

Guy Staepels
Hoevenstraat 48
2160 Wommelgem

Noot

0. Dit artikel is de basistekst van een bijscholing die ik op 18 november 1992 aan de ULA gegeven heb rond het thema 'Algemene Vakken in het beroepsonderwijs: hoe onze leerlingen boeien?'